

(Digi)Mediataidot 1/2

Digisiivet 55+ hanke

5.9.2024

Kari A. Hintikka

Mikkelin kaupungin liikelaitos Otavia

Iltapäivän sisältö

Viestinnän murro: yhdeltä miljoonille

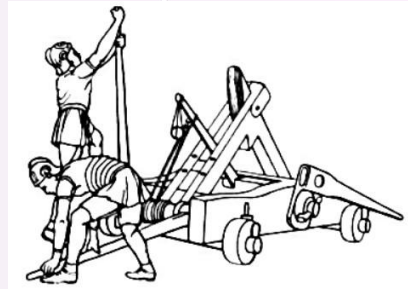
Ihmisen eri kerrokset viestintään reagoidessa

Aluksi ihminen loi koneita vuorovaikutukseen fyysisen ympäristönsä kanssa

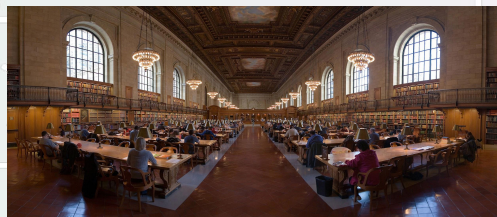
- Tulenteko, metsästys, navigointi, taivaankappaleet, vinssit, sodat

Myös fyysiset tilat ovat alkaneet siirtyä nettiin - viimeistään koronan myötä

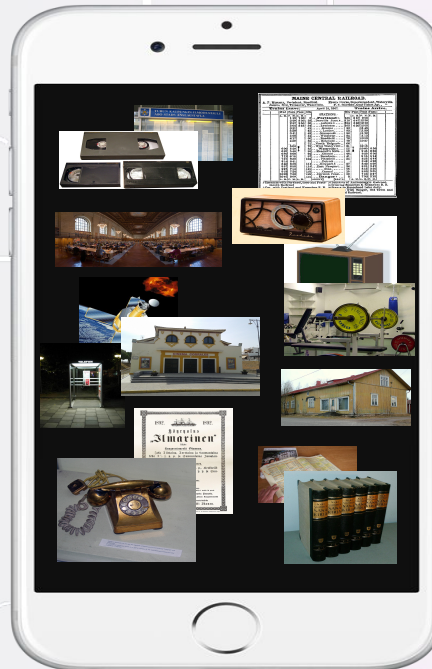
- Etätyö, etäopiskelu, etäkirjasto, etäjoogasali, etäkokoustaminen, etäkonsertti, etäteatteriesitys. verkkokauppa

Ja nyt kaikki tämä mahtuu kämmeneen

- Kirjapainotaidon myötä sanakirjat, aikataulut, kartat, ilmoitustaulut
- Sähkön myötä puhelin, televisio, radio, kodinkoneet, GPS-navigaatio

Kuva: <https://commons.wikimedia.org/>

Esimerkkejä ihmisten vuorovaikutus-tavoista

- Lähitapaaminen
- Savumerkit
- Sanansaattaja
- Kirje ja kirjeposti
- Julisteet ja taulut toreilla
- Kirja
- Lankapuhelin
- Radio
- Televisio
- **Mobiilipuhelin**
- **Tekstiviestit**
- **Chat**
- **Sähköposti**
- **Internet-foorumit**
- **Etäkokoukset**
- **Netti-tv ja -radio**
- **Sosiaalinen media**

Tiivistettynä

- **Aikoinaan**
- kahden tai useamman ihmisen lähitapaaminen tiettyyn aikaan (vrt. kirje)
- Hidasta ja työlästä organisoida
- Tavoittaa vain muutaman ihmisen
- **Nykyään**
- kaksi tai vaikkapa miljoona ihmistä tavoitettava viesti, johon ei välttämättä vastata tai siihen tulvii vastauksia
- Erittäin nopeaa ja helppoa
- Tavoittaa parhaimmillaan miljoonia ihmisiä
- Netti mahdollistaa yksilölle joukkoviestinnän kaltaisen tavoittavuuden

Keskustelua:

**Miten digitaaliset viestimet ovat muuttaneet vuorovaikutustasi -
vai ovatko mitenkään?**

Aiempi tiedon luotettavuuden varmistaminen

- Muun muassa koulutusjärjestelmä, joukkoviestimet, tiede ja julkishallinto toimivat portinvartijoina
- Jakelukanavia oli vähän (kuten radio, televisio, sanomalehdet ja kirjat)
- Julkiseksi saatettua tietoa oli mahdollista suodattaa, mutta myös varmistaa sen paikkansapitävyys
- Ihmiset saattoivat olettaa että julkaistu tieto on ns. totta
- (Demokraattisilla) yhteiskunnilla oli mekanismit yhtenäisen tiedon ja tietämyksen ylläpitämiseen
- Vastaavaa myös aiemmin, kuten papisto keskiajalla

”Ja juuri saamamme tiedon mukaan uutistoimisto Tass kertoo, että Tšernobilskin ydinvoimalasta, tämä ydinvoimala sijaitsee Valko-Venäjällä Kiovan pohjoispuolella, siellä on tapahtunut onnettomuus”, Toivonen jatkoi.

Tassin mukaan onnettomuus oli vaatinut myös uhreja, mutta uhrien lukumäärästä ei ollut tietoa.

Venäläiset jättivät kertomatta, että onnettomuus oli tapahtunut jo lauantain vastaisena yönä 26. huhtikuuta 1986.

Suomalaiset ministereitä myöten, myös sisäministeri **Kaisa Raatikainen**, kuulivat ensi kerran onnettomuudesta juuri maanantain uutisissa 28.4.

Seura-lehti 25.4.2016:

<https://seura.fi/ilmiot/historia/p315397/>

Tiedon portinvartijuuskin on haperoitumassa

1. Poliisi paljasti kuusikymppisen naisen polkupyörästä 27 000 euron yllätyksen – selitykset eivät menneet läpi oikeudessa

2. Marjo näki, mitä poliisi kohtasi ennen moottoritien poliisioperaatiota: "Päät alas"

3. Mustafe Muuse soitti kohutilanteen jälkeen Mo Farahille – lajilegenda täräytti suomalaiselle suorat sanat

4. Myrsky teki rumaa jälkeä Pohjois-Karjalassa: satoja puita kaatui

5. Mira Luoti poseeraa harvinaisessa yhteiskuvassa tyttärensä kanssa

6. Lähes tuntematon uusi jarruvalopykälä on astunut voimaan – tällainen se on

7. Suomalaisurheilijalta jymypaukku Ruotsi-ottelussa – paljasti sitten tulleeensa uskon

8. Trump jakoi härskin päivityksen – näin ex-presidentti hyökkää nyt Harrisia vastaan

Perinteinen uutinen

Mitä poliisi kohtasi?

Miten Muuse kommentoi?

Perinteinen uutinen

Perinteinen viihdeuutinen

Mikä pykälä?

Perinteinen viihdeuutinen

Miten Trump hyökkäsi?

Ilta-Sanomien satunnaisotanta

1.9.2024

- Kliikkiotsikoita uutisten sijaan
- Lisäksi uutinen on nykyään artikkelin lopussa
- Perinteinen Uutispyramidi on kääntynyt ympäri
- Asialle on selityksensä
- Painetun lehden tulot hupenevat
- Google ja muut internet-jätit imuroivat mainostulot

Digitaalisuuden vaikutuksia viestintään ja tiedon luotettavuuteen

- **Äärimmäisen nopeaa**
 - Ihmisäivot eivät pysy kyydissä seuraamisessa
 - Epätietoisuus mitä seurata
- **Kustannustehokasta perinteiseen viestintään verrattuna**
 - Yksi viesti voi tavoittaa tuhansia, jopa kymmeniä miljoonia ihmisiä
 - Kuka vaan voi perustaa 'sanomalehden' tai 'uutistoimiston'
- **Ohittaa ihmisen perinteisen kontaktiverkoston ja suodattimet**
 - Vastaan tulee kaikenlaista materiaalia (erityisesti lapsille ja nuorille)
- **Viestejä tarjolla loputtomiin (informaatioähky)**
 - Kaikkia viestejä ei ehdi edes käsitellä tai vain silmämääräisesti

Vastuu tiedon luottavuudesta ja oikeellisuudesta on siirtynyt vastaanottajalle

Medialukutaidon osa-alueet 1/2

- **Tulkinnan taidot**

- Miten tulkitset erilaisia viestinnän muotoja ja piilomerkityksiä?

- **Tuottamisen taidot ja luovuus**

- Tiedätkö, miten ja miksi esimerkiksi kauhuelokuvia, mobiilipelejä tai uutisia tehdään?

- **Median käyttötaidot**

- Osaatko hyödyntää erilaisia mediavälineitä (esim. tietokone tai älypuhelin) ja niiden tarjoamia mediasisältöjä (esim. somekanavat tai tekstinkäsittelyohjelma) sopivissa yhteyksissä

- **Tiedonhakutaidot ja kriittisyys**

- Löydätkö tietoa, kun tarvitset sitä? Tunnistatko luotettavan lähteen?

Mediaäly ja -sivistys

Lukutaidon sijaan voitaisiin puhua myös mediaälystä tai -sivistyksestä

Monien nettiasioiden suhteen voitaisiin puhua myös arkijärjen käytöstä

Mutta kenellä on siihen aikaa?

Lähde: Mediakasvatusseura ◦
<https://mediakasvatus.fi> ja
Erika Penttilä

Medialukutaidon osa-alueet 2/2

- **Viestintä- ja vuorovaikutustaidot**
 - Osaatko käyttäytyä asiallisesti somessa?
- **Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot**
 - Tiedätkö, miten voit vaikuttaa sinulle tärkeisiin asioihin?
- **Elämänhallintaan liittyvät taidot**
 - Minkälaisia rutiineita mediankäyttöösi liittyy?

Mediaäly ja -sivistys

Lukutaidon sijaan voitaisiin puhua myös mediaälystä tai -sivistyksestä

Monien nettiasioiden suhteen voitaisiin puhua myös arkijärjen käytöstä

Mutta kenellä on siihen aikaa?

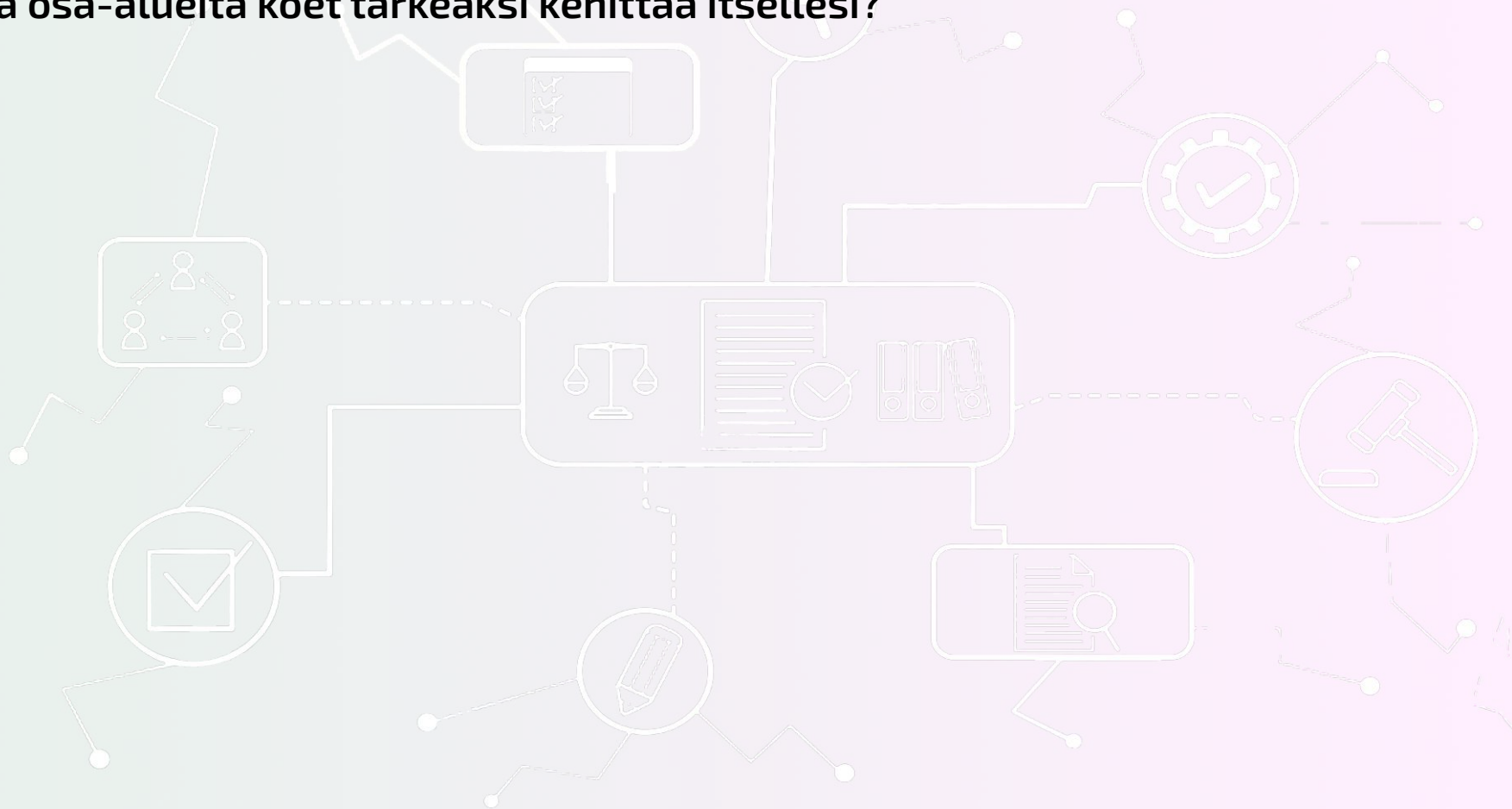
Lähde: Mediakasvatusseura ◦
<https://mediakasvatus.fi> ja
Erika Penttilä

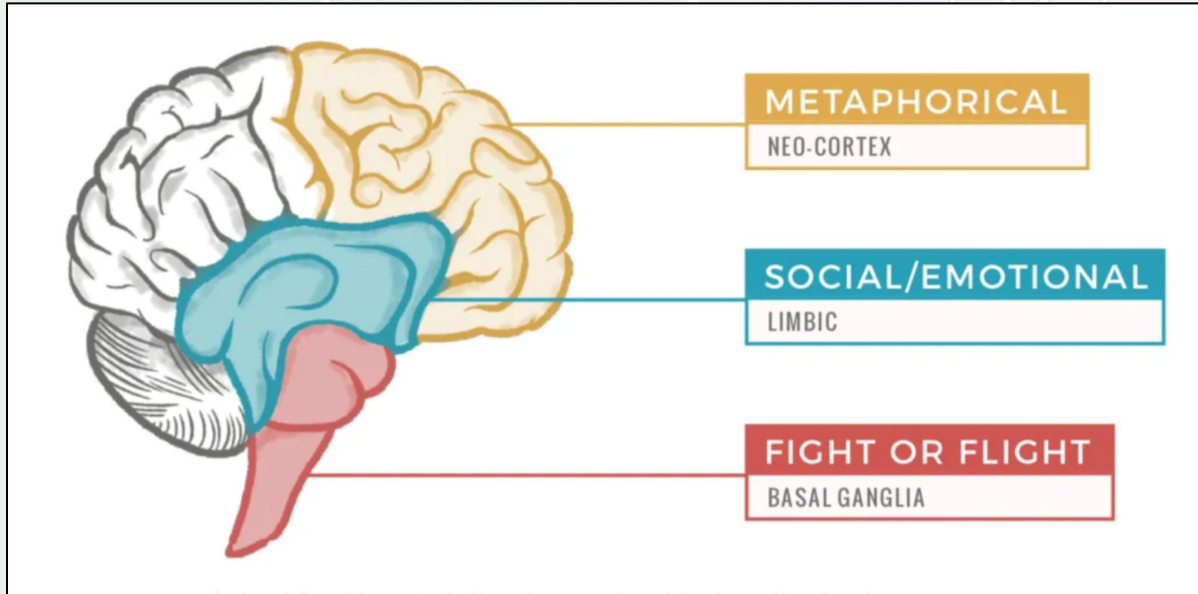
Joitain digi- ja sosiaalisen median lukutaidon oletettuja hyötyjä

- Tunnistat toden, pupun, huijauksen ja propagandan toisistaan
 - Vähemmän turhia ja tarpeettomia, ikäviä seurauksia
- Aikaa jää enemmän muuhun kuin somen seuraamiseen (aikasyöppöys)
- Yhteys omaisiin ja läheisiin voi syventyä
- Ehdit ajatella enemmän omilla aivoilla (aivojumppa on yksi elementti muistisairauksien ehkäisemisessä)
- Parempi mieli ilman somekohuja ja polarisoitumista
 - Somen syötevirroilla kytkös mielialaan
- Somen Tykkää-täppien tuottaman dopamiinin voi hankkia muualtakin :)

Yhteispohdinta: mitä medialukutaidon osa-alueita koet osaavasi? Mitä osa-alueita koet tärkeäksi kehittää itsellesi?

Ihmisen kolmiaivoteoria - ajatusrakennelma (konsepti)

Ihminen (ja nisäkkäät):
Järki

Nisäkäs:
Sosiaalisuus ja tunteet

'Liskokerros':
"Taistele tai pakene"

- HUOM! Tiede ei ole tunnistanut näitä kolmea aivoa sellaisenaan
- Kyseessä on jäsennystapa ihmisen aivotoiminnan eri osa-alueista

Ihmisen kolmitasoisesta reagoinnista seuraa

Reptilikerros

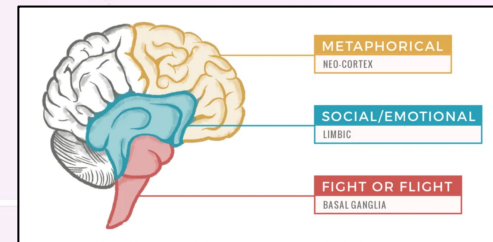
- Nopein ja päällimmäinen reaktio
- "Hyökkää tai pakene", hyödyllinen maastossa

Nisäkäs

- Tunnereaktio on voimakas
- Osin myös haluttu (voimakkaat tunteet, dopamiini)

Ihmisjärki

- Järjenkäyttö ja analyysi on hidasta ja edellyttää keskittymistä
- Työlästä internet-aikana

- Internet-viestinnässä käytetään surutta hyväksi järjen hitautta
- Tämä koskee niin sosiaalisen median vaikuttamisyrityksiä, huijausviestejä kuin joukkoviestimien klikkiotsikoita

Aivojen kolmiyhteyden ongelmina some-aikana ovat esimerkiksi

- Kliikkiytyminen, poteroituminen ja polarisoituminen
- Nettikeskustelut virittyvät herkästi ääripäihin
- 'Vastapuolen' viesteihin reagoidaan lisko-moodissa
- Mikä tahansa voi 'politisoitua'
- Terveysriskit nettiuskomuksiin pohjautuen
- Toiminta ja radikalisoituminen
 - Esimerkiksi itsemurhaiskujen tekeminen on siirtynyt guruilta itseopiskeluksi TikTok-videoilta

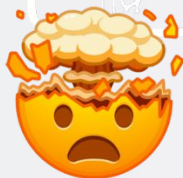

Kun ihmisaivojen kapasiteetti ja digitaalinen viestintä yhdistetään

Arvioiden mukaan ihmisaivot ovat edelleen kivikaudella

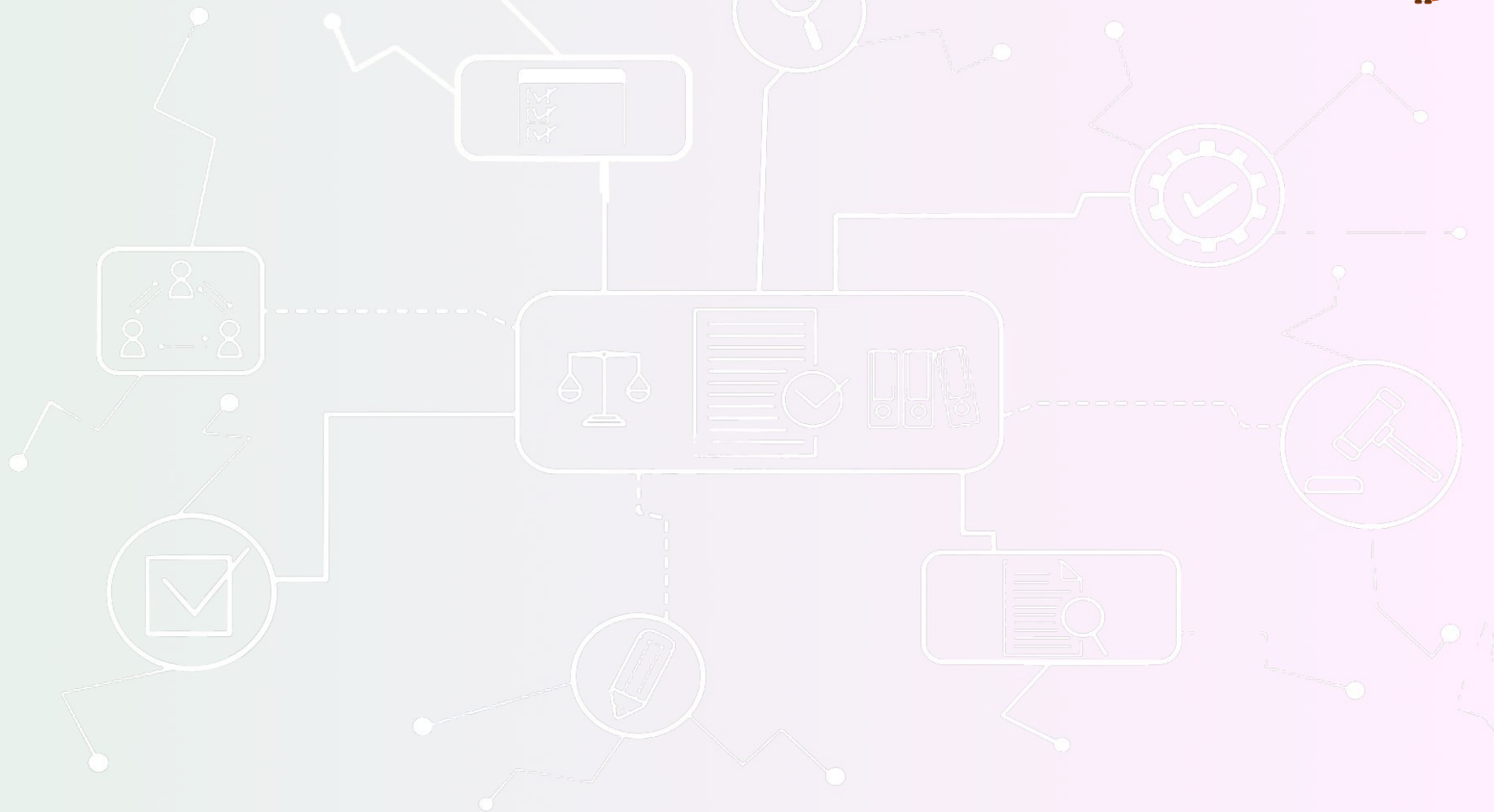
- Loputtomasti viestejä
- Tarkoituksellisesti ja tavoitteellisesti muotoiltuja viestejä

- Nykyajan kiire
- Ei aikaa arvioida viestejä (faktantarkistus)
- Viesteihin reagoidaan voimakkaasti tunteella
- Tykkää-täpät erittävät dopamiinia

- Somekohut
- Polarisaatio
- Nettihuijaukset
- Propaganda ja manipulointi

Keskustelu: reagointi viestintään digitaalisuuden aikakaudella

Medialukutaidon uusi peluri: tekoäly

- Tekoälyyn tutustutaan ja harjoitellaan tarkemmin modulissa 3
- Voi olla suureksi avuksi muun muassa ideoinnissa ja luonnostelussa
- Voi tehostaa rutiinitöitä merkittävästi
- Mahdollistaa myös pupun tuottamiseen internetiin uudessa mittakaavassa
- Tekoäly myös itse puhuu pupua (tietyssä mielessä)

Yle.fi: Tekoälyn nykytaidot -testi

yle

Etusivu

Venäjän hyökkäys

Budjettiriihi

Abitreenit

Teknologia

Toinen näistä kuvista on väärennös – testaa, tuletko tekoälyn huijaamaksi

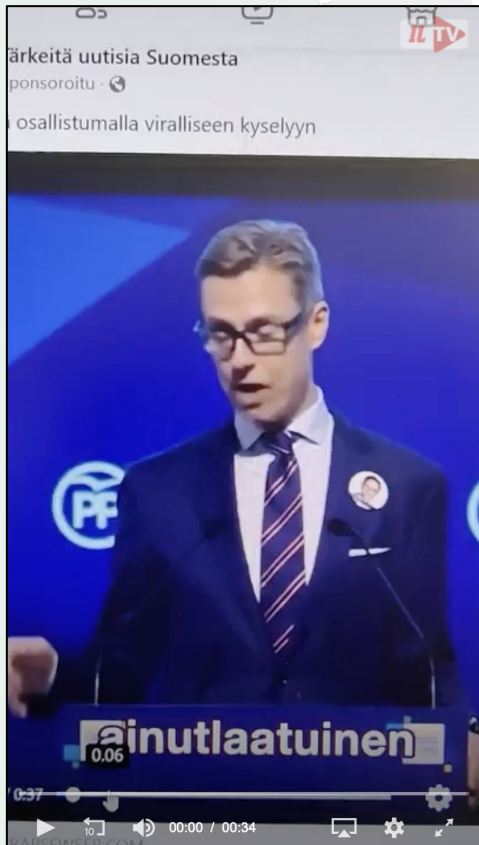
Tekoälyn avulla voidaan luoda niin realistisia sisältöjä, että näppärimmäkin voi olla vaikea tunnistaa niitä. Erotatko sinä tekoälyn tuotokset?

Linkki testiin

<https://yle.fi/a/74-20068379>

Alexander Stubb 'suosittelemassa' kryptovaluuttoja

Huijausvideo Iltalehden esittelemänä

<https://www.iltalehti.fi/digiuutiset/a/45ad9e7b-dc89-4dec-8cf2-13756690bdb3>

Myös esimerkiksi Petteri Orposta sekä suomalaisista julkkiksista tehty vastaavia

Microsoft Copilot -tekoäly-hakukoneen käyttöliittymä

copilot.microsoft.com

Defol KETU Sytyke Ketu Enna... Mediatilmi Muikku Lite Tansa... KOPA Konehuone Konehuone ja Kok... Koulutusportti AuroraAI ja PTV

Copilot

Your everyday AI companion
with Bing

- Code**
Create a personal website using HTML/Javascript/CS S with my biography, resume, and contact details
- Compare**
Should I have a hometown wedding or a destination wedding?
- Chat**
What's something fun that I can do tonight?
- Travel**
What's a good budget hotel chain that usually has a pool?
- Organize**
Create a table that analyzes public funding for the arts compared to GDP
- Write**
Write the outline of a book report to help me get started
- Laugh**
Write a joke that a toddler would find hilarious

Microsoft Copilot is powered by AI, so surprises and mistakes are possible. Please share feedback so we can improve! [Terms](#) | [Privacy](#)

Choose a conversation style

Ask me anything...

0/2000

Copilot on Microsoftin versio ChatGPTsta

ChatGPTiin tutustumme modulissa 3

Copilot

<https://copilot.microsoft.com>

Toisin kuin muut tekoälyt, Copilotia voi käyttää rajoitetusti ilman kirjautumista Google-haun tavoin

Copilot - internet-haku

- Copilot on uudenlainen internet-hakukone
- Vastaava ominaisuus on tulossa myös Google-hakuun
- Pelkän linkkilistan sijaan Copilot tuottaa valmiin vastauksen lähteineen
- Hakutulokset ovat periaatteessa 'tuoreita' kuten Google-hakukin
- Copilotille voi kirjoittaa kokonaisia lauseita ja kuvata ongelman tai mitä haluaa hakea
- Hakutuloksesta voi esittää jatkokysymyksiä Copilotille
- **Copilotin vastauksia kannattaa silti arvioida kriittisesti, haun aiheesta liittyen (ideointi lomamatkasta vai fakta)**
- Copilotin käyttämät lähteet ovat usein riittävän laadukkaita
- Tarkemmassa tiedonhaussa kannattaa käyttää edelleen Googlea ja muita tiedonhankintatapoja - ja kysyä Copilotilta hakuteemasta eri tavoin

Harjoitus: Nettihaku Copilotilla: Etsi uusimmat tiedot raakuista

Sinä
Etsi uusimmat tiedot raakuista

Copilot
✓ Luodaan vastauksia sinulle...
Viimeisimmät uutiset raakuista (jokihelmisimpukoista) kertovat vakavista ympäristövahingoista Kainuussa. Stora Enson metsäkoneet ovat vahingoittaneet raakkujen elinympäristöjä, mikä on johtanut tuhansien raakkujen kuolemaan ¹ ². Metsähallitus on aloittanut pelastustyöt, mutta raakkujen toipuminen on epävarmaa ².

Onko jotain erityistä, mitä haluaisit tietää raakuista tai näistä tapahtumista?

Lue lisää [ampparit.com](#) ² [ilkkapohjalainen.fi](#) ³ [mtvuutiset.fi](#)

Mikä on raaku? Kuinka voin auttaa suojella raakkujen elinympäristöjä?
Onko muita uutisia liittyen Kainuun ympäristövahinkoihin?

Kysy mitä tahansa...

- Kirjoita haluamasi internet-haku syötekenttään, esimerkiksi

Etsi uusimmat tiedot raakuista

Copilotin viittaamat lähteet

Harjoitus: Lähteiden tarkennus haluttaessa

- Copilotin lähteiden arviointi on selkeämpää kuin ChatGPTlla
- Tilanteesta riippuen Copilotinkin vastauksia kannattaa arvioida

Normaali lähdetarkistus ja mediakriittisyys

- Kertovatko nämä lähteet faktoja ?
- Ovatko lähteet olemassa ? (klikkaa linkkejä)
- Kertovatko ne oleellisen ?
- Ovatko informaation tuottajat relevantteja ?
- Yms.

Harjoitus: Nettihaku Copilotilla: Keskustelu Copilotin vastauksista

 Sinä

Millaisia vaikutuksia arvioit tällä olevan suomalaisen yhteiskunnan ympäristökeskusteluihin

 Copilot

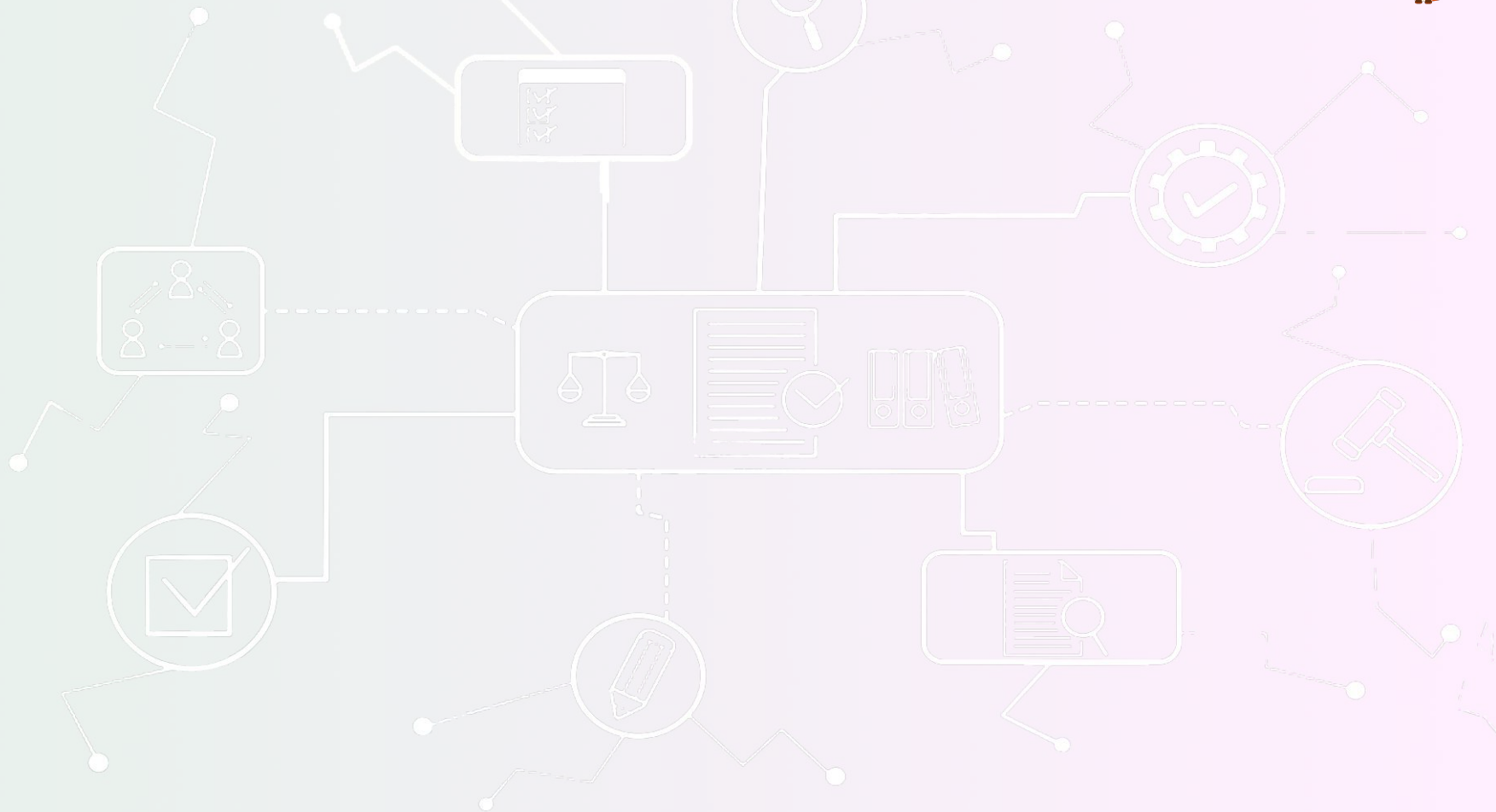
✓ Luodaan vastauksia sinulle...

Tämä tapaus voi merkittävästi vaikuttaa suomalaiseen ympäristökeskusteluun useilla tavoilla:

1. **Ympäristötietoisuuden lisääntyminen:** Tällaiset tapahtumat voivat herättää laajaa huomiota ja lisätä yleistä tietoisuutta ympäristönsuojelun tärkeydestä. Ihmiset saattavat olla entistä kiinnostuneempia luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä ja ympäristönsuojelutoimista.
2. **Poliittinen paine:** Tapaus voi lisätä painetta poliitikoille ja viranomaisille tiukentaa ympäristöläinsäädäntöä ja valvontaa. Tämä voi johtaa uusiin säädöksiin ja tiukempiin rangaistuksiin ympäristörikkomuksista.
3. **Yritysten vastuullisuus:** Yritykset saattavat joutua tarkastelemaan toimintaansa tarkemmin ja ottamaan ympäristövastuunsa vakavammin. Tämä voi johtaa parempiin käytäntöihin ja vastuullisempaan toimintaan, jotta vastaavia vahinkoja ei tapahtuisi tulevaisuudessa.
4. **Kansalaisaktivismi:** Tapaus voi innostaa kansalaisia ja ympäristöjärjestöjä toimimaan aktiivisemmin ympäristönsuojelun puolesta. Tämä voi näkyä lisääntyneenä osallistumisena mielenosoituksiin, kampanjoihin ja muihin vaikuttamistoimiin.
5. **Luottamuksen heikkeneminen:** Jos yritykset ja viranomaiset eivät pysty estämään tällaisia

- Nettihaun jälkeen Copilotin kanssa voidaan jatkaa keskustelua haun tuloksesta
- Keskustelu on samanlaista kuin ChatGPT:n kanssa
- ChatGPT:n kanssa keskustelu tarjoaa kuitenkin monipuolisempia ja joustavampia keskustelupolkuja
- **Millaisia vaikutuksia arvioit tällä olevan suomalaisen yhteiskunnan ympäristökeskusteluihin**

Keskustelu: Ensivaikutelmat Copilotin nettihausta

Etätehtävät : Valitse näistä kahdesta tehtävästä yksi, tai tee molemmat

Tehtävä 1: Perusteet (perustaso) - ehdotus

Aihe: Digitaalisen viestinnän vaikutus työelämään ja yhdistystoimintaan

Tehtävänanto: Kirjoita lyhyt essee (noin 150 sanaa), jossa vastaat seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten mielestäsi digitaalinen viestintä on muuttanut mahdollisuuksia tehdä työtä tai osallistua esimerkiksi yhdistystoimintaan eläkkeelle jäämisen jälkeen?
2. Mitä hyötyjä ja haasteita digitaalinen viestintä tuo työelämässä tai yhdistystoiminnassa 55+ ikäisille?
3. Miten olet itse hyödyntänyt digitaalisia viestintävälineitä ylläpitääksesi yhteyksiä työelämään tai esimerkiksi yhdistys- tai harrastustoimintaan?

Palauta tehtävä sähköpostitse 19.9. mennessä osoitteeseen:

kari.hintikka@otavia.fi

Sanamäärä näkyviin Google Doc:ssa Työkalut → sanamäärä

Wordissa: Tarkista → sanamäärä

Tehtävä 2: Digitaalisen osaamisen haaste (Vaikeampi) - ehdotus

Aihe: Medialukutaito ja digitaalinen tiedonhaku työelämässä, yhdistyötoiminnassa tai yritystoiminnassa

Tehtävänanto: Tee seuraava tehtävä käyttämällä Microsoft Copilot -tekoälyä (tai vastaavaa tekoälytyökalua):

1. Tee haku Copilotilla ja etsi uusimmat tiedot siitä, miten digitaalinen viestintä ja tekoäly vaikuttavat pienyritysten tai yhdistystoiminnan pyörittämiseen.
2. Arvioi Copilotin antamat vastaukset. Mieti, ovatko lähteet luotettavia ja relevantteja, ja miten niitä voisi hyödyntää yrityksen tai yhdistyksen toiminnassa.
3. Kirjoita raportti (noin 250 sanaa), jossa esittelet hakuasi, arvioit löytämiesi lähteiden luotettavuutta ja pohdit, miten tekoäly voi muuttaa tapaa, jolla ikäryhmäsi voi hyödyntää digitaalisia työkaluja yritystoiminnassa tai yhdistystoiminnassa.

Raportissa tulee käsitellä sekä löydetyn tiedon luotettavuuden arviointia että laajemmin tekoällyn ja digitaalisen viestinnän roolia tulevaisuuden työ- ja yritysmaailmassa, sekä myös yhdistystoiminnassa 55+ ikäryhmän näkökulmasta.

ENNAKKOTEHTÄVÄ MODUULI 2. TOISELLE TAPAAMISKERRALLE

Kuvaa kännykälläsi lyhyt dokumentti, joka on valmiiksi leikattuna n. 30-50 sekuntia, eli kuvaa leikkaamatonta videomateriaalia 1-3 minuuttia.

Lue ohjeet ensin kokonaisuudessaan, suunnittele ja palaa sen jälkeen tarvittaessa ohjeisiin/tehtävänantoon.

Aihe voi olla mikä tahansa, mutta tavoitteena olisi kertoa videokuvan avulla jokin asia. Tarkoituksena on tehdä informatiivinen video, ei niinkään videotaidetta.

Voit kuvata esim. jonkun toimenpiteen työvaiheet, yksinkertaisen ruokaohjeen (oman aamiaisen valmistus), ohje kahvinkeittämiseen, ohje pyykinpesuun, ohje roskien lajitteluun, koiran kynsien leikkaaminen tai mikä tahansa arkinen toimenpide. Voit vaikka esitellä oman harrastuksesi.

Pyri kuvaamaan niin, että kuvattavia eri kohtauksia tarinaan tulee 5-10, ja kohtausten kesto on n. 5-10 sekuntia. Voit toki kuvata niin monta kertaa kuin tarvitset, eli kunnes saat mieleisesi otokset. Videoissa saa olla "ylimääräistä", joka sitten editoidaan pois.

Perusohje kuvaukseen: jos kuvattavassa kohteessa on liikettä, pidä kamera paikallaan. Jos kuvattavassa kohteessa ei liiku mikään, liikuta kameraa hitaasti ja tasaisesti yhteen suuntaan.

Fiktio tekeminen on haastavaa, sillä siihen pitää keksiä kiinnostava tarina. Nyt kun teette dokumentin, on tarina jo olemassa, eli pääsette vähemmällä. Yritätte vain dokumentoida tapahtumat videolle.

Muista tallentaa tarvittavat äänet. Voit myös selostaa itse mitä tapahtuu, mutta tärkeintä on otoksiin liittyvien "oikeiden" äänien tallentaminen. Eli puhetta ei välttämättä tarvita.

Muista, että videoon voi lisätä editoinnissa tekstiä ja grafiikkaa, eli kaikkea ei tarvitse kuvata, vaan voit myös kertoa tekstillä. Yritä saada kuviin riittävästi valoa. Kuvaa riittävän läheltä yksityiskohdat, ja äänitää tärkeät äänet läheltä.

